

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ

A Participatory Action Research in Conserving and Passing

on Thai Songdam's Cloth Weaving Wisdom

เอี่ยมพร โทภาณรักษ์กุล*

Uamporn Topanurakkun

ไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม**

Chaiyos Paiwithayasiritham

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์ผ้าทอของชาวไทยทรงดำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (2) เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ (3) เพื่อศึกษาแนวทางอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำวิธีดำเนินการวิจัยมี 3 ขั้นตอนขั้นที่ 1 ศึกษาสภาพการณ์ของชาวไทยทรงดำและผ้าทอไทยทรงดำการวิเคราะห์สังเคราะห์บทบาทแนวทางอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ ขั้นที่ 2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ และขั้นที่ 3 การนำเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ

ผลการวิจัย พบว่าชุมชนชาวไทยทรงดำ ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี ถือเป็นต้นกำเนิดแห่งแรกในประเทศไทย สิ่งที่ยึดโยงความเป็นไทยคือพิธีกรรม ความเชื่อการนับถือผี ซึ่งเปรียบเสมือนรากแก้วทางวัฒนธรรมทำให้ผ้าทอไทยทรงดำดำรงอยู่ การวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักและมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนโครงการ กิจกรรมต่างๆ และอาศัยความร่วมมือขององค์กรหน่วยงานต่างๆซึ่งมีแนวทางดังนี้ 1) การสร้างองค์ความรู้ 2) การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์และศูนย์เรียนรู้ 3) ปรากฏชาวบ้านที่เข้าใจวัฒนธรรมและเข้ากับชุมชนได้ดี 4) กระบวนการสืบทอดและหลักสูตร 5) กิจกรรมงานประเพณี 6) การสร้างเครือข่าย 7) การจัดตั้งกลุ่มทอผ้า 8) การสื่อสารประชาสัมพันธ์ และมียุทธศาสตร์การสร้างแนวทางเชิงพื้นที่ดังนี้ 1) การระดมความร่วมมือ 2) การกระตุ้นผู้นำ 3) การสร้างแรงจูงใจในการสืบทอด ปัจจัยและเงื่อนไขสู่ความสำเร็จคือปัจจัยภายในประกอบด้วย 1) ลำน้ำทางชาติพันธุ์ 2) ทุนทางวัฒนธรรม 3) สมาชิกในชุมชน 4) ผู้นำชุมชน และปัจจัยภายนอกประกอบด้วย 1) ภาครัฐ 2) ภาคเอกชน 3) ภาควิชาการ

คำสำคัญ : การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม/ การอนุรักษ์/ การสืบทอด/ ภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ

* นักศึกษาปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

**อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Abstract

The objective of this research are : (1) to investigate the circumstances of his woven of the Thai Shong Dam from the past to the present. (2) to study the best practices in conservation and to relay the wisdom woven of the Thai Shong Dam. (3) to study and to conservation of Thailand's wisdom woven of the Thai Shong Dam. There are 3 Research Methodologies, Step 1 Study of the forecast and the wisdom woven of the Thai Shong Dam. Step 2 Analysis and Synthesis the role of the conservation practices and wisdom woven of the Thai Shong Dam. Step 3 Proposal of the Guidelines for the Conservation and wisdom woven of the Thai Shong Dam. The results are as follows:

The Thai Shong Dam or Thai Dam is called for the ethnic group originating in the territories and habitats of Sib Song Ju Thai, North Vietnam. The Thai Shong Dam community in Tambon Nong Prong, Yoi District, Phetchaburi Province. The first source is considered as the origin of the Thai Shong Dam community in Thailand. The linked to the rituals and beliefs of animism. This is the cultural roots that make the Thai Shong Dam community existence.

The Participatory Action Research in Conservation and inherited wisdom of the Thai Shong Dam. The community, awareness and participation in the preparation of project plans and activities with the cooperation of the organization and local agencies. The guidelines are as follows: 1) The creation of knowledge 2) Participation 3) The succession process 4) Events and Festival 5) The establishment of a museum 6) The establishment of a textile group 7) Partners 8) Communications And generate spatial strategy are as follows: 1) The Rally 2) the stimulation lead 3) motivation for succession . Factors and criteria for success are 1) the realization of ethnic 2) cultural capital , 3) leadership, 4) government plans 5) Budget 6) partners.

Keywords : A Participatory Action Research/ Conserving/ Passing/ The Weaving Wisdom of “Thai Shong Dam”

บทนำ

องค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าได้เกิดขึ้นและสั่งสมกันมาอย่างช้านาน ไม่สามารถกำหนด เวลาอายุขัยที่แน่นอนการทอผ้าเป็นกระบวนการคิดจำ และทำงานอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทอผ้ามีลวดลายตามกรรมวิธีจักยก จิด มัดหมี่ ด้นกำเนิดของเทคนิคมัดหมี่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมชิ้นใหม่ ผู้คนแถบนี้ได้อพยพย้ายมาอยู่ตามเกาะต่างๆ ในช่วง 2,500 ปีมาแล้วได้นำเอาเทคนิคการทอผ้ามัดหมี่ โดย

ใช้ใยจากเปลือกไม้และฝ้ายไปเผยแพร่ด้วยหลักฐานที่นักมานุษยวิทยานำมาใช้อ้างอิงในทฤษฎีนี้ก็คือ ลวดลายและสัญลักษณ์ในผ้ามัดหมี่ที่ทออยู่ในหมู่เกาะที่ไม่ได้ติดต่อกับภายนอกเลย สะท้อนให้เห็นอิทธิพลของดองซอน (Dong Son) ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ในแถบอันนัมในเวียดนามเหนืออย่างชัดเจนด้วยเหตุผลนี้ทำให้เทคนิคนี้รู้จักกันแพร่หลายทั่วโลกในชื่อของอิกัต (Ikat) ซึ่งเป็นภาษามลายู อินโดนีเซีย แปลว่าผูกหรือมัด การกำเนิดลวดลายไท นับย้อนได้

ลึกและไกลถึงสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตามหลักฐานดังกล่าวไม่ว่าลวดลายประเภทนามธรรม เรขาคณิต ลายสัตว์ หรือลายพรรณพฤกษา ต่างก็สะท้อนความผูกพันกับธรรมชาติและภูมิปัญญาของชนเผ่าต่างๆ ในภูมิภาคนี้ ที่ยังดำรงการใช้มรดกร่วมขององค์ความรู้แห่งการทอผ้าจากยุคดึกดำบรรพ์ส่งผ่านมาถึงปัจจุบัน นอกจากนี้จะเห็นว่าเรื่องการนำเอาความผูกพันกับธรรมชาติ สะท้อนความเชื่อของผู้ทอผ่านลวดลายและสีสันของผืนผ้าที่ช่างแต่ละคนถักทอขึ้นมา ตัวตนรวมทั้งการเปลี่ยนแปลง การปรับตัว ตลอดจนการตอบโต้ของช่างทอผ้า เพื่อธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ท่ามกลางอิทธิพลการแทรกแซงจากภายนอกที่แผ่เข้ามาสู่ชุมชนเป็นระลอก

การทอผ้ากับหญิงชาวไทยทรงดำยุคใหม่นับวันจะดูเหมือนห่างออกไปทุกทีด้วยกระแสความเจริญในปัจจุบัน ที่มีเสื้อผ้าสำเร็จรูปและข้าวของเครื่องใช้หลากหลายประเภทซึ่งหาซื้อได้ง่ายมาทดแทนการทอผ้าจึงกลายเป็นเรื่องซับซ้อนและเสียเวลาเกินไปสำหรับสาวสมัยนี้ทว่าในความแปรเปลี่ยนดังกล่าวความเชื่อเรื่องผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวันและประเพณี พิธีกรรมกลับมิได้กลืนหายไปกับกระแสความเจริญทั้งหมด เพราะในหมู่หญิงสูงอายวยังคงรักษาเอกลักษณ์การแต่งกายไว้และในงานประเพณี พิธีกรรม ผ้าทอไทยทรงดำซึ่งเป็น กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวันและในพิธีกรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นด้านรูปแบบ สีและลวดลายซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ พิธีกรรมข้อห้ามและบทลงโทษ ชาวไทยทรงดำนำรูปแบบผ้าทอของไทยดำในเวียดนามและลาวมาใช้โดยปรับเปลี่ยนรูปแบบให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและ

สภาพแวดล้อมของประเทศไทย ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่มีอยู่ก่อนในเรื่องผ้าทอไทยทรงดำ ช่วยให้เห็นองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องผ้ามีมากน้อยเพียงใด มีประเด็นหรือข้อค้นพบอย่างไรบ้าง องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์หามาเป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษาวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้เป็นฐานความรู้ในการตั้งคำถามการวิจัยและพัฒนาแนวทางการวิจัย และตระหนักในคุณค่าผ้าทอไทยทรงดำ ทำอย่างไรจึงจะสร้างผู้สืบทอดคนรุ่นใหม่ให้มีจิตสำนึก แรงใจ เชื่อมโยงและสร้างเครือข่ายไทยทรงดำในจังหวัดต่างๆ ทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งและเป็นพลังแห่งการฟื้นฟู อนุรักษ์และสืบทอด ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำทำให้เกิดการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ เกิดความสำนึกทางประวัติศาสตร์ที่เคยมีร่วมกัน โดยใช้พื้นที่ ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี เพราะชาวไทยทรงดำที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดเพชรบุรีนี้เป็นชาวไทยทรงดำกลุ่มแรกที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยและนำเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมมาใช้เพื่อขัดเกลาสมาชิกในชุมชนและเป็นการวางปทัสฐานของสังคมไทยทรงดำเพื่อให้ดำรงอยู่ได้ในสังคม นอกจากนั้นชาวไทยทรงดำกลุ่มนี้ยังคงรักษาวัฒนธรรมของตนเองไว้อย่างสมบูรณ์ที่สุด และยังเป็นแบบแผนในการสืบทอดวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำในชุมชนอื่นๆ ซึ่งกระจุกกระจายอยู่เป็นกลุ่มในหลายจังหวัด ผู้วิจัยเชื่อว่าผลการศึกษาในครั้งนี้จะสามารถนำไปเป็นแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ ให้เกิดการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ผ้าทอชาวของชาวไทยทรงดำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ
3. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ

ทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญา แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ การปฏิบัติที่เป็นเลิศและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมผู้วิจัยใช้แนวคิดของศุภางค์ จันทรวานิช (2553: 67) วิธีการที่ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วม

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลในการวิจัยภาคสนามโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) และผู้วิจัยศึกษาสภาพปัญหา ความสัมพันธ์ปรากฏการณ์ต่างๆกับสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดกระบวนการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ

ขอบเขตผู้ให้ข้อมูลหลัก

ขั้นตอนที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึก(In-depth Interview)ในการศึกษาสภาพการณ์ผ้าทอไทยทรงดำโดยจัดทำร่างแนวทางการสัมภาษณ์ระดับลึก คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้งหน่วยงานภาครัฐ ผู้นำและปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มไทยทรงดำในประเทศและต่างประเทศ นักวิชาการจำนวน 96 คน ดังนี้ 1) กลุ่มผู้นำและปราชญ์ชาวบ้าน 25 คน 2) กลุ่มนักวิชาการไทยทรงดำ 5 คน 3) กลุ่มชาวไทยทรงดำในประเทศ 43 คน 4) กลุ่มชาวไทยทรงดำต่างประเทศ 13 คน 5) กลุ่มเด็กและเยาวชนชาวไทยทรงดำ จำนวน 10 คน

ขั้นตอนที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลหลักการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกตัวแทนปราชญ์ชาวบ้าน แกนนำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำตัวแทนกลุ่มทอผ้า ตัวแทนหน่วยงานองค์กรภายในท้องถิ่น หรือกลุ่มวิสาหกิจต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำหน่วยงานองค์กรต่างๆ ที่มีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์และสืบทอด ภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำคัดเลือกพื้นที่วิจัย ตำบลหนองปรัง อำเภอยะย้อย จังหวัดเพชรบุรีแบบเจาะจง (Purposive Selection)

ขั้นตอนที่ 3 ผู้เชี่ยวชาญรับรองแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำได้แก่ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ทักษะประสบการณ์ในการดำเนินงานทางด้านวัฒนธรรมและผ้าทอมีผลงานและความชำนาญการจำนวน 10 ท่าน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจงซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีคุณสมบัติดังนี้คือเป็นผู้ชำนาญการพิเศษและเชี่ยวชาญเรื่องภูมิปัญญาผ้าทอ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ (Interview Schedule) เกี่ยวกับสภาพการณ์ของชาวไทยทรงดำสังคมและวัฒนธรรมไทยทรงดำในเรื่องประวัติศาสตร์ความเชื่อภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำเอกลักษณ์ลวดลายรูปแบบเส้นใยและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการทอผ้าข้อมูลสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำและกระบวนการบทบาทพัฒนาการในการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure) โดยสร้างแนวคำถามแบบกว้างๆ เพื่อเป็นแนวคำถามไว้ล่วงหน้าซึ่งข้อคำถามต่างๆ สามารถยืดหยุ่นได้ไม่กำหนดตายตัวเพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึกที่จะเข้าถึงความจริงมากที่สุดทั้งคำถามปลายเปิดและคำถามปลายปิดเพื่อให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. แบบบันทึกภาคสนามของผู้วิจัย (Field Note) ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้บันทึกเกี่ยวกับรายละเอียดที่ได้รับจากการสัมภาษณ์กิจกรรมต่างๆ ที่สังเกตและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในขณะที่ทำการศึกษาโดยใช้แบบบันทึกเหตุการณ์ประจำวันโดยมีส่วนประกอบในการบันทึกแบ่งออกเป็นวันที่เหตุการณ์การวิเคราะห์และหมายเหตุในส่วนของการบันทึกวันที่และเหตุการณ์นั้นจะบันทึกสิ่งที่สังเกตได้ตามความเป็นจริงเป็นการบรรยายถึงสิ่งแวดล้อมสถานที่บุคคลเหตุการณ์คำพูดของบุคคลโดยสรุปได้ว่าใครทำอะไรที่ไหนเมื่อไรอย่างไรกับใครและทำไม

3. ประเด็นการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guideline) โดยแกนนำกลุ่มผู้นำและปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มนักวิชาการไทยทรงดำกลุ่มชาวไทยทรงดำกลุ่มเด็กและเยาวชนไทยทรงดำเป็นการสนทนากลุ่มของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่วิจัยตำบล

หนองปร่งอำเภอเขาชัยวงษ์จังหวัดเพชรบุรีเพื่อถอดบทเรียนองค์ความรู้แนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ

4. แบบประเมินประสิทธิภาพการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิเป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับการศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำตามประเด็นการสัมภาษณ์โดยวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำเสนอในรูปการบรรยายเป็นความเรียง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบบันทึกข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์มาทำการลดทอนข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งกระบวนการทั้งสามนี้จะกระทำพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้งการตรวจสอบข้อมูลภาคสนาม (Data Audition) เพื่อให้ผลการวิจัยนั้นมีความถูกต้อง (Valid) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาเปรียบเทียบกันว่าเหมือนกันหรือต่างกันในการสัมภาษณ์หัวข้อเดียวกันส่วนในประเด็นที่ยังไม่สมบูรณ์ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเพิ่มเติมทำจนกว่าได้ข้อมูลครบตามประเด็นที่ตั้งไว้แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่ตั้งไว้สรุปผลตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่กำหนดโดยผู้วิจัยแยกแยะข้อมูลที่ได้จากการศึกษาให้เป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มนำผลการศึกษาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาความคิดเห็นประสบการณ์และความรู้สึของผู้เข้าร่วมสนทนาในประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้า

ทอไทยทรงคำประเมินความพึงพอใจของโครงการจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น แกนนำตัวแทนหน่วยงานในชุมชนผู้นำชุมชนผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นการสัมภาษณ์ในการดำเนินงานเป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญทั้ง 10 ท่าน ด้วยรูปแบบแนวคำถามที่เป็นข้อสรุปจากการศึกษาในพื้นที่เพื่อรับทราบข้อเสนอแนะและแนวทางการปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นและนำเสนอเป็นรายงานการวิจัยเรื่องแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงคำประเมินความเป็นไปได้ในการนำเสนอรูปแบบใช้วิธีการกำหนดน้ำหนักคะแนนเป็น 5 ระดับ ตามแบบประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ส่วนผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในภาพรวมและจำแนกตามรายข้อคำถามใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์แปลผลข้อมูลหลังจากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติการหาค่าเฉลี่ย (Mean) ซึ่งแบบประเมินทุกข้อได้ค่ามากกว่า 3.5 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1.00 ถือว่ารับรองรูปแบบใช้ได้

ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการวิจัยไว้ดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสภาพการณ์ผ้าทอไทยทรงคำ

1. ศึกษาสภาพการณ์ไทยทรงคำและภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงคำในมิติด้านสังคม/วัฒนธรรม/สิ่งแวดล้อม/เศรษฐกิจ/การศึกษาซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานของการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยศึกษาวิเคราะห์จากเอกสารงานวิจัยและการศึกษาความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงคำ

2. สังเคราะห์บทเรียนจากกรณีศึกษาการปฏิบัติที่ดีจากพื้นที่ 4 แห่ง โดยวิเคราะห์กระบวนการทำงานและการบริหารจัดการของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและได้รับการยอมรับในการอนุรักษ์และสืบทอดผ้าทอและสังเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม

ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยชุมชนและแกนนำชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวิจัยทุกขั้นตอนตั้งแต่ร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมทำร่วมตรวจสอบและร่วมรับประโยชน์ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีขั้นตอนการวิจัย 5 ขั้นตอนดังนี้

1. ระยะก่อนการทำวิจัย (Pre-research phase)
2. ระยะการดำเนินการวิจัย (Research phase)
3. การวางแผน (Planning phase)
4. การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ (Implementation phase)

5. การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน (Monitoring and Evaluation Phase)

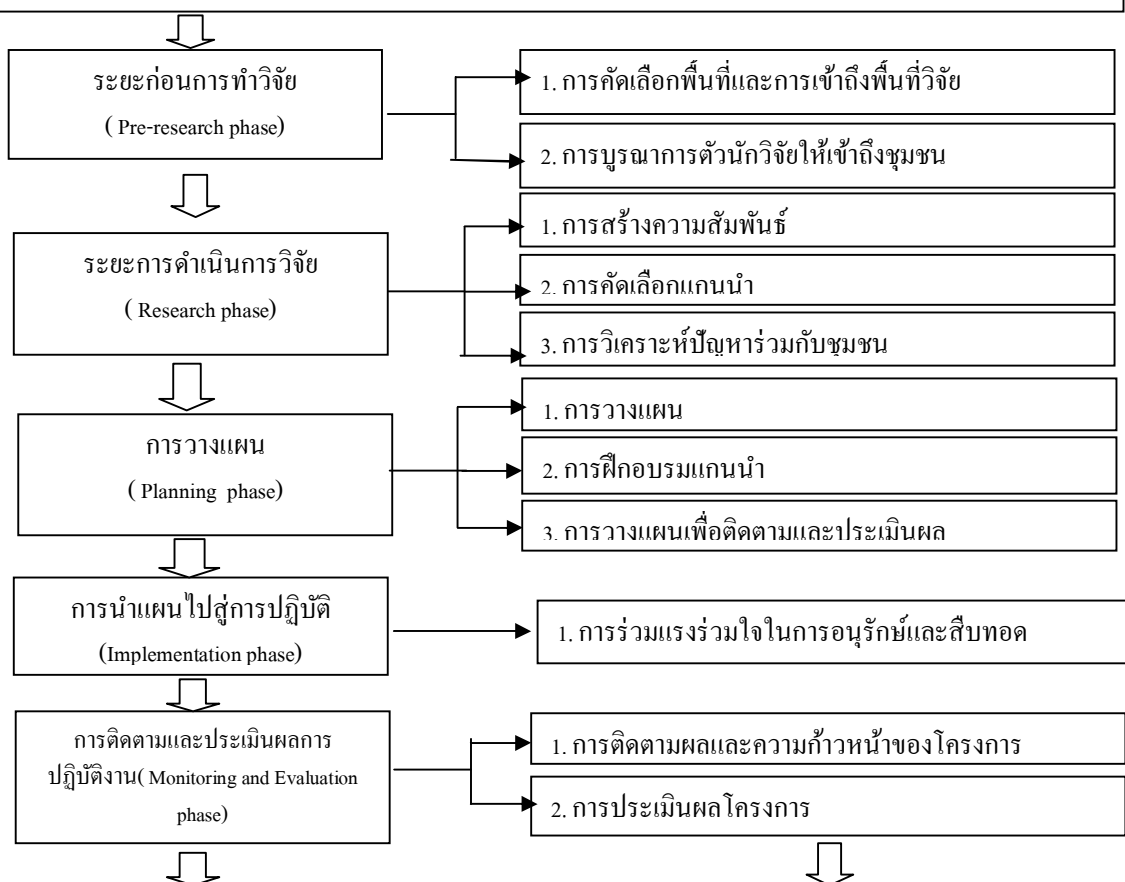
ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงคำสรุปผลการวิจัยความสำเร็จอุปสรรคปัจจัยและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ 10 ท่าน

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสภาพการณ์ผ้าทอไทยทรงดำ

- 1.1 ศึกษาสภาพการณ์ของชาวไทยทรงดำและผ้าทอไทยทรงดำมิติด้านสังคม/วัฒนธรรม/สิ่งแวดล้อม/เศรษฐกิจ/การศึกษา
- 1.2. การสังเคราะห์บทเรียนจากการศึกษาการปฏิบัติที่ดีพื้นที่ 4 แห่ง
 - วิเคราะห์กระบวนการทำงานและการบริหารจัดการของกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและได้รับ การยอมรับในการอนุรักษ์และสืบทอดผ้าทอ
 - สังเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง)

- ทดลองใช้แนวทางที่ได้จากการสังเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1 และ 2 เพื่อพัฒนาแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ
- ศึกษาผลที่เกิดขึ้นทั้งความสำเร็จ ปัญหา อุปสรรคปัจจัยและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ

- สรุปผลการวิจัย ความสำเร็จ อุปสรรค ปัจจัยและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ 10 ท่าน

แนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ

แผนภาพที่ 1 แสดงขั้นตอนในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยและข้อค้นพบผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครอบคลุมทั้ง 3 ข้อ ดังนี้

1. ศึกษาสภาพการณ์ของชาวไทยทรงดำและผ้าทอไทยทรงดำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจากการศึกษาสภาพการณ์ความเป็นมาของชาวไทยทรงดำตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นว่าประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์มีความเกี่ยวข้องกับลวดลายสีสันเทคนิคการทอและการใช้ประโยชน์ของผ้าเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างชัดเจนอีกทั้งกระบวนการทอผ้าก็เป็นกระบวนการที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม ดังนั้นการศึกษาเรื่องผ้าจะช่วยให้ผู้ศึกษาเข้าใจประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เบื้องหลังความงดงามและความประณีตนั้นมีอะไรแฝงอยู่การแบ่งงานกันทำระหว่างเพศการอบรมขัดเกลาทางสังคมบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมความเชื่อและโลกทัศน์ทางศาสนาสอดคล้องกับศุมิตร ปิตุพัฒน์ (2545) เครื่องแต่งกายของสตรีที่มีสีสันแตกต่างกันในสมัยก่อนได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแบ่งแยกคนไทในสิบสองจุไทเป็นคนละกลุ่มกันเช่นไทดำไทขาวและไทแดงเนื่องจากผู้หญิงไทดำนิยมใส่เสื้อผ้าสีดำเป็นหลักนอกจากนี้เวลาประกอบพิธีกรรมมักใส่เสื้อคลุมขาวสีดำหรือเรียกว่าเสื้อฮั่นนอกจากนี้ยังใช้ผ้าเปียสีดำที่มีการปักลวดลายสวยงามเพื่อโพกศีรษะและจากผลการวิจัยพบว่า การแต่งกายขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆรวมทั้งการดำรงชีวิตประจำวันชาวไทยทรงดำยังผูกพันกับประเพณีพิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิมอย่างเคร่งครัดผ้าทอมีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถี

ชีวิตของชาวไทยทรงดำตั้งแต่เกิดจนตายจากผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำจะมองข้ามในเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมของชาวไทยทรงดำไม่ได้เช่นความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเส้นใยความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำสีย้อมผ้าความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับลายผ้าความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการผลิตผ้าและเครื่องนุ่งห่มที่ใช้ในงานพิธีกรรมและชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับ บุญเสริม ดินตะสุวรรณ (2545) ได้ศึกษาเรื่องผ้าและเครื่องนุ่งห่มของชาวไทยทรงดำตำบลหนองปร่งอำเภอเขาย้อยจังหวัดเพชรบุรีพบว่าชาวไทยทรงดำที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีการสืบทอดการทอผ้ามาจากบรรพบุรุษในสิบสองจุไทโดยค้นพบหลักฐานผ้าที่ทอด้วยเส้นใยจากฝ้ายและไหมตลอดจนอุปกรณ์ที่ใช้ในการปั่นฝ้ายของคนไทยทรงดำมีลักษณะใกล้เคียงกับผ้าที่ใช้ในปัจจุบันด้านความเชื่อพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผ้าและเครื่องนุ่งห่มชาวไทยทรงดำยังมีความเชื่อดั้งเดิมการปลูกหม่อนและอุปกรณ์การทอผ้าการผลิตผ้าและเครื่องนุ่งห่มขึ้นอยู่กับช่วงทอว่าอยู่ในสถานะหรือสถานการณ์ใดสีของผ้าก็แสดงอารมณ์ออกมาทางผืนผ้าในส่วนลวดลายมีการประดิษฐ์ด้วยวิธีการทอปักปะและขีดมีชื่อและลักษณะรูปร่างที่สื่อความหมายสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและความเชื่อของชาวไทยทรงดำจำนวน 5 ลายคือลายพันธุ์พฤกษาลายสัตว์ลายเครื่องมือเครื่องใช้ลายสถานที่และสิ่งของและลายเบ็ดเตล็ดและสอดคล้องกับจิวรรณ จันทลา และคณะ (2554) ผ้าทอและเครื่องแต่งกายของชาวไทยทรงดำถือเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำที่มีเอกลักษณ์ในการใช้ผ้าสีดำในการนุ่งห่มทั้งในชีวิตประจำวันและในการประกอบพิธีกรรมจนเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น

ของชาวไทยทรงดำที่ปรากฏบนผืนผ้าสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความคิดความเชื่อค่านิยมความผูกพันตลอดจนความเป็นมาของวัฒนธรรมหรือเหตุการณ์ที่สำคัญๆทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตจึงทำให้ผู้ทอเกิดแรงบันดาลใจที่จะนำสิ่งเหล่านั้นมาถ่ายทอดเป็นลวดลายบนผ้าทอไทยทรงดำซึ่งจากการศึกษา ลวดลายผ้าทอไทยทรงดำพบว่าลวดลายต่างๆได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและมีบางลวดลายได้คิดค้นขึ้นมาใหม่และมีการปรับประยุกต์เพื่อให้เข้ากับสมัยปัจจุบันมากขึ้นแบ่งได้ 3 ประเภทคือลายพืชลายสัตว์และลายผสมอื่นๆ ในส่วนของการสื่อความหมายในการใช้สีในการทอผ้าและประดับตกแต่งของชาวไทยทรงดำซึ่งแต่ละสีมีความหมายแตกต่างกันโดยเฉพาะสีครามเข้มหรือสีดำซึ่งเป็นสีหลักของผืนผ้าและการใช้งานของชาวไทยทรงดำ ความสำคัญที่นักออกแบบต้องคำนึงถึงคือการคงเอกลักษณ์และการสื่อความหมายของลวดลายและสีสันท่างๆ ตามความเชื่อของชาวไทยทรงดำ เนื่องจากลายผ้าไทยทรงดำมีลายต่างๆไม่มากและใช้สีสันทที่จำกัดการออกแบบผลิตภัณฑ์จากผ้าทอไทยทรงดำจึงต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในเรื่องของการคงเอกลักษณ์ของชาวไทยทรงดำและความแตกต่างของวัฒนธรรมความเชื่อของแต่ละพื้นที่ๆ ที่มีความแตกต่างกันนอกจากนี้ ผู้หญิงกับการทอผ้าจะต้องผ่านสถาบันครอบครัวเป็นหลักตั้งแต่แรกเกิดผ่านวัยเด็กผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียนจนถึงวัยรุ่นก่อนแต่งงานก็จะเรียนรู้และฝึกหัดการทอผ้าจากยายแม่หรือญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงซึ่งทำหน้าที่สอนให้มีความชำนาญเพื่อเป็นคุณสมบัติติดตัวโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และประสบการณ์จริงเมื่อผู้หญิงทอผ้าได้แล้วก็พร้อมที่จะเข้าสู่พิธีแต่งงานเพื่อสร้างครอบครัวต่อไปการใช้

ผ้าและเครื่องนุ่งห่มในพิธีกรรมของผู้หญิงตั้งแต่วัยเด็กไปจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตสอดคล้องกับ Jeremy Coote and Anthony Shelton (1995) ได้กล่าวถึงรูปแบบและความประณีตของผ้าที่เป็นเครื่องแต่งกายของผู้หญิงจาก Lamalera ที่เห็นได้จากการทอผ้าแบบ 3 ขั้นตอนที่สะท้อนให้เห็นบริบทของการผลิตผ้าในพื้นที่อื่นๆซึ่งผู้หญิงจะเริ่มเรียนรู้วิธีการเกี่ยวกับการทอผ้าและการย้อมผ้าเพื่อทำเครื่องนุ่งห่มเป็นอันดับแรกฉะนั้นผู้หญิงส่วนใหญ่จะมีอาชีพและใช้เวลาไปกับการทอผ้าเพื่อผลิตเป็นสินค้าสร้างรายได้ให้ครอบครัวและชุมชนซึ่งการเรียนรู้ที่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญและรูปแบบของผ้าในชุมชนจะต้องให้ความระมัดระวังและคำนึงถึงความเหมาะสมและเรียนรู้ที่จะมีส่วนร่วมกับคนอื่นๆ รวมถึงการทุ่มเทที่จะทดลองเพื่อให้ได้มาซึ่งผลงานที่ล้ำค่าและได้กล่าวถึงบทบาทของการใช้สอยในการเฉลิมฉลองและรูปแบบสัญลักษณ์ที่อยู่บนลวดลายของผืนผ้าไม่ว่าจะเป็นรูปนกเงือกนกเรือศาสนาหรือสิ่งรอบตัวที่แสดงถึงบริบทในสังคมนั้นๆรวมถึงสีที่ใช้ในผ้าความสำคัญของเครื่องแต่งกายที่มีการแยกแยะบทบาทและความสำคัญที่ใช้ในบริบทที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในชุมชนซึ่งผ้าแต่ละผืนต่างมีบทบาทและความหมายทางสัญลักษณ์ที่สามารถตีความได้และบ่งบอกถึงสภาพแวดล้อมในชุมชนนั้นๆได้ซึ่งแนวโน้มการแต่งกายของคนไทดำในประเทศเวียดนามลาวและไทยมีการเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลาตามยุคสมัยในอนาคตการแต่งกายทั้งผู้หญิงผู้ชายไทดำก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างแน่นอนแต่เมื่อมีโอกาสประกอบพิธีกรรมต่างๆคนไทดำในประเทศเวียดนามลาวและไทยก็จะแต่งกายตามแบบดั้งเดิมของบรรพบุรุษการวิจัยพบว่าในพื้นที่ตำบลหนองปรังคนทอผ้าในพื้นที่เริ่มมีอายุสูงขึ้นมีคนทอผ้าน้อยลงหันไปประกอบ

อาชีพอื่นที่มีรายได้มากกว่าหนุ่มสาวประกอบอาชีพรับราชการหรือไปทำงาน โรงงานและขาดการรวมกลุ่มของผู้ผลิตและสินค้ามีราคาแพงในปัจจุบัน เสื้อผ้าของชาวไทยทรงดำส่วนมากจะใช้ในงานประเพณีหรือพิธีกรรม

2. ศึกษาวิธีการปฏิบัติที่เป็นเลิศในด้านภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำสรุปได้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดผ้าทอให้ประสบความสำเร็จได้ ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำผู้นำต้องแสดงความเอาใจจริงเอาใจต่อการดำเนินงานส่งเสริมการเรียนรู้คนในชุมชน 2) การมีส่วนร่วมความสัมพันธ์ขององค์กรเป็นแนวราบสร้างเครือข่ายความร่วมมือและสร้างความรักความสามัคคี 3) วัฒนธรรมองค์กรการทำงานเป็นเพื่อนมากกว่าผู้บังคับบัญชาเน้นแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นมากกว่าการเคารพเชื่อฟัง 4) สำนักชาติพันธุ์มีความมุ่งมั่นเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาของบรรพบุรุษประวัติศาสตร์การดำรงอยู่ความเป็นเครือญาติสร้างจิตสำนึกความรักความห่วงใยในชาติพันธุ์ 5) การสร้างแรงจูงใจในการสืบทอดคือการมีทุนทางวัฒนธรรมปราชญ์ทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง 6) สร้างองค์ความรู้ความรู้อายุยอความรู้ใหม่พึ่งตนเองได้เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ 7) ผลผลิต/ผลลัพธ์ที่ได้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นที่ศึกษาดูงานของหลายหน่วยงาน/องค์กรบรรลุผลสำเร็จได้แต่หากดึงพลังชุมชน/ท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน

3. ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำจากการเข้าไปร่วมในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ ผู้วิจัยมองเห็นศักยภาพของพื้นที่ตำบลหนองปรังว่ามีความพร้อมในการพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นต้นแบบในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำเนื่องจากชุมชนมีกลไกในการ

ขับเคลื่อนอย่างเป็นธรรมชาติเพียงมีการกระตุ้นและสร้างบุคลากรในท้องถิ่นที่เป็นผู้ประสานงานให้เกิดความเชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนก็จะทำให้เกิดความต่อเนื่องในการพัฒนาและเกิดการดำรงอยู่ที่ยั่งยืน ซึ่งผู้วิจัยขอแยกประเด็นในการวางแผนทาง ดังนี้ 1) การสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับผ้าทอไทยทรงดำ 2) การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์มีบทบาทสำคัญในการเก็บรักษาประวัติศาสตร์ของไทดำตั้งแต่การอพยพเข้ามาในเมืองไทยในเรื่องของความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยทรงดำซึ่งควรแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ (1) พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ไทยทรงดำ จากผลการวิจัยพบว่า ประวัติศาสตร์ของชาวไทยทรงดำมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนของชาวไทยทรงดำพิพิธภัณฑ์มีบทบาทสำคัญในการเก็บรักษาประวัติศาสตร์ของไทดำตั้งแต่การอพยพเข้ามาในเมืองไทยในเรื่องของความเชื่อและวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยทรงดำ (2) พิพิธภัณฑ์และวิวัฒนาการของผ้าทอไทยทรงดำ (3) ศูนย์วัฒนธรรมไทยทรงดำเป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิตมีการแสดงสาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ไทยทรงดำทั้งดั้งเดิมและร่วมสมัยให้เห็นวิวัฒนาการความคิดความเชื่อเรื่องราวที่เป็นนามธรรมทั้งหลายเป็นสิ่งที่อาจเลือนหายไปจากความทรงจำได้ภายหลังการอพยพหากจะมีการรักษาวัฒนธรรมชนเผ่าใดให้คงอยู่ยืนยาวแล้วสิ่งแรกที่ต้องช่วยกันอนุรักษ์คือ วัฒนธรรมทางความคิดความเชื่อเพราะส่วนนี้เป็นวัฒนธรรมส่วนที่จะสูญหายไปง่ายที่สุดควรมีการวิจัยวัฒนธรรมไทดำในด้านอื่นๆ เพื่อหาความสัมพันธ์กับการอพยพหรือกับปัจจัยอื่นๆ ควรศึกษาวิจัยวัฒนธรรมผ้าของชาวไทยดำในท้องถิ่นอื่นๆ และควรมีการจัดพิพิธภัณฑ์ที่แสดงถึงวัฒนธรรมรวมทั้งการผลิตภูมิปัญญาการใช้และความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผ้าของชาวไทยดำในท้องถิ่น

ต่างๆ เพื่อศึกษาผ้าไทดำกับการอพยพ

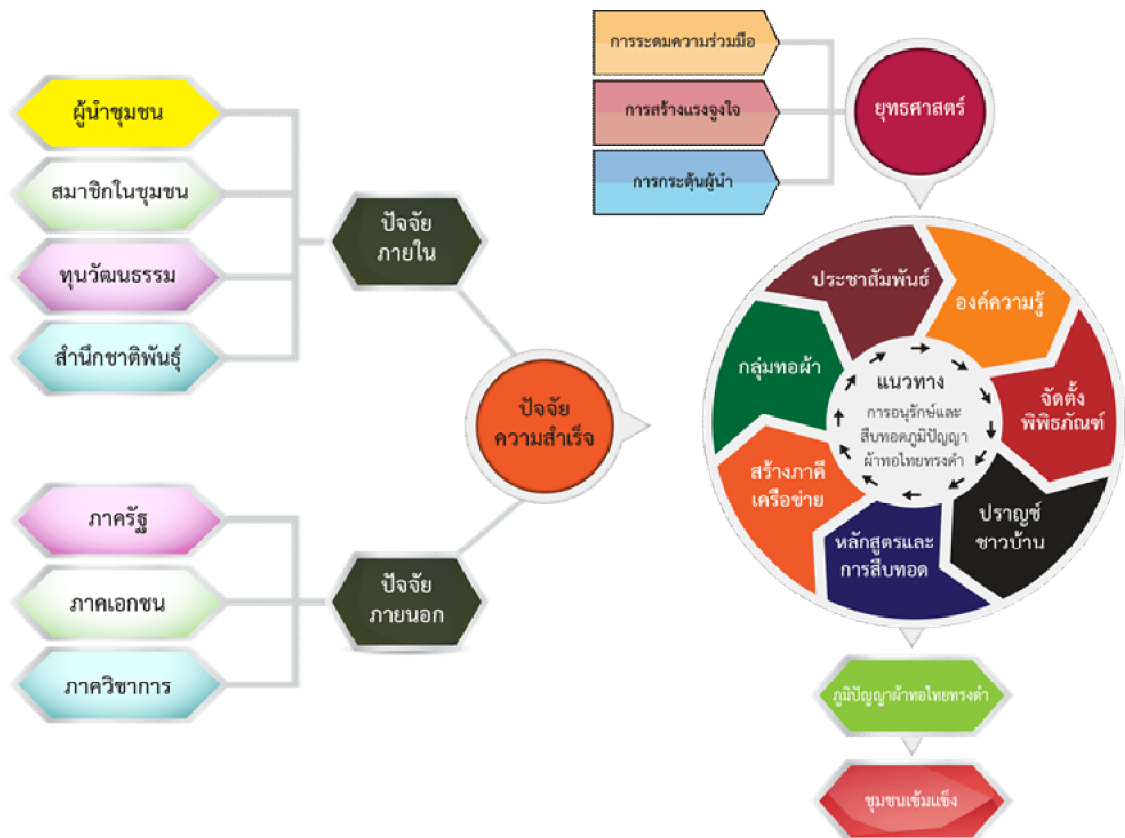
3) ประชาชนชาวบ้านที่เข้มแข็งจะสามารถดึงดูดการมีส่วนร่วมของชุมชนได้เป็นอย่างดี 4) กระบวนการสืบทอดจากครอบครัวและโรงเรียนกระบวนการถ่ายทอดการทอผ้าสืบต่อมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในกระบวนการสอนการทอผ้าได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดทำให้ผู้ให้สามารถสอดแทรกความรู้ด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์และวัฒนธรรมมีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำรงชีพได้อีกด้านหนึ่งผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการถ่ายทอดได้แก่พ่อแม่และญาติพี่น้องที่มีความรู้เป็นผู้ให้การถ่ายทอดต่อบุตรหลานที่ยังไม่ได้รับการเรียนรู้ให้ได้รับการเรียนรู้ตามขั้นตอนจนสามารถปฏิบัติเองได้เพื่อจะได้ผ้าทอของไทยทรงดำไว้ใช้ในการเข้าร่วมกิจกรรมและพิธีกรรมของชุมชนวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการถ่ายทอดการทอผ้าประกอบด้วยค่านิยมความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องใช้ผ้าที่ทอเองมาประดิษฐ์เป็นเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์เครื่องใช้เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ จะนำผ้าที่ซื้อจากตลาดมาใช้แทนไม่ได้จึงทำให้เกิดความจำเป็นจะต้องมีการถ่ายทอดการทอผ้าสืบต่อกันมา มิเช่นนั้นจะไม่สามารถเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำได้ 5) เทศกาลงานประเพณีเช่นประเพณีเสนประเพณีการเกิดประเพณีงานบวชประเพณีงานแต่งประเพณีขึ้นบ้านใหม่ประเพณีงานศพงานประเพณีการละเล่นอันก่อนพืชนแดนงานเทศกาลประเพณีงานพระนครคีรีและงานกิจกรรมอื่นๆ 6) เครือข่าย (1) ไทยทรงดำทั้งในประเทศและต่างประเทศมีการประสานความร่วมมือผ่านภาคีเครือข่ายเครือข่าย (2) ภาครัฐและเอกชน (3) ภาควิชาการสถาบันการศึกษา 7) การก่อตั้งพัฒนาส่งเสริมกลุ่มทอผ้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อ

พัฒนาเศรษฐกิจเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืนมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการกลุ่มที่ดีส่งเสริมการตลาด 8) การสื่อสารประชาสัมพันธ์เทคโนโลยีสื่อออนไลน์มีความสำคัญอย่างมากที่จะทำให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาและความเข้าใจตรงกันทั้งยุคดั้งเดิมและร่วมสมัยและสอดคล้องกับฉันทกั แซ่มวงส์ (2555) ผ้าขาวม้าร้อยสีมีคุณค่าเชิงเศรษฐกิจต่อตนเองและชุมชนเนื่องจากเป็นอาชีพที่สร้างรายได้และเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของชุมชนนอกจากนี้ในกลุ่มทอผ้าบ้านหนองขาวมองว่าผ้าขาวม้าร้อยสียังมีความสำคัญด้วยเนื่องจากวัตถุประสงค์การก่อตั้งกลุ่มเพื่อชุมชนไม่ได้มองทางด้านเศรษฐกิจด้านเดียว นอกจากนี้ชุมชนมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์มาใช้ในการจัดการและแนวทางการจัดการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่พยายามส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนพัฒนาต่อยอดทรัพยากรวัฒนธรรมที่มีอยู่แต่เดิมในที่นี้หมายถึง “ผ้าขาวม้าตาก๊วก” และมีการนำทรัพยากรนั้นมาต่อยอดโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ของคนในชุมชนที่มีอยู่จนเกิดเป็น “ผ้าขาวม้าร้อยสี” รวมถึงมีการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตคือการนำที่กระตุกมาแทนลูกที่แต่เดิมชาวบ้านใช้กันอยู่ให้ทอผ้าได้เร็วขึ้นและนอกจากนั้นได้มีการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาต่อยอดโดยการนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ และสอดคล้องกับสร้อยน้ำค้าง มงคล (2552) ได้ศึกษาการสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำอำเภอบางเลนจังหวัดนครปฐมพบว่าสังคมวัฒนธรรมไทยทรงดำอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐมส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดเพชรบุรีและยังคงยึดแบบแผนการดำรงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวไทยทรงดำที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษชุมชนชาวไทยทรงดำอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มๆ

มีความผูกพันกับแบบเครือญาติและวงศ์ตระกูลมีผู้อาวุโสเป็นที่เคารพนับถือมีความอ่อนโยนเพื่อแม่และคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันนอกจากนี้ชาวไทยทรงดำยังคงสืบสานและรักษาวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ได้อย่างเหนียวแน่นเช่นภาษาพูดภาษาเขียนการแต่งกายความเชื่อเรื่องผีขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่างๆภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำยังคงสืบทอดต่อกันมานอกจากนี้ภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำยังมีการปรับประยุกต์ทั้งกรรมวิธี

วิธีการผลิตการทอสีและลวดลายให้เข้ากับสมัยนิยมแต่ก็ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ที่ตั้งอยู่บนฐานขนบธรรมเนียมประเพณีของความเชื่อและค่านิยมของชาวไทยทรงดำรวมทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐการส่งเสริมให้ผ้าทอแบบไทยทรงดำเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ทั้งนี้ยังสามารถพัฒนาอาชีพเสริมและรายได้ให้ชุมชนเพิ่มขึ้น

แผนภาพที่ 2 แนวทางในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะการวิจัยแบ่งออกเป็น

ข้อเสนอแนะการวิจัยในการนำผลวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัยควรมีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ เพื่อให้ นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมของไทยทรงดำ และเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของตน โดย ความร่วมมือจากหลายฝ่าย ครูผู้สอนต้องให้เยาวชน ในโรงเรียนได้มีการเรียนรู้การทอผ้าซึ่งเป็นองค์ ความรู้ที่มีคุณค่าต่อวิถีชีวิต ก่อให้เกิดอนุรักษ์และ สืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำต่อไป

2. จากผลการวิจัยแนวทางการอนุรักษ์และ สืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำควรมี 2 แนวทาง คือ การอนุรักษ์แบบดั้งเดิมเพื่อให้รู้คุณค่าแบบเดิม ความหมายเดิม ความเข้าใจตามประเพณีดั้งเดิม แนวทางที่ 2 การอนุรักษ์แบบร่วมสมัยเป็นแนวทาง ใหม่ที่ชี้ให้เห็นว่าปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงหรือ ปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตแบบใหม่ในยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตามการต่อยอดองค์ความรู้เกิดเศรษฐกิจเชิง สร้างสรรค์ มีการส่งเสริมการพัฒนา รูปแบบ ผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ จากภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำ อย่างต่อเนื่อง โดยการสนับสนุนในเรื่องการ ฝึกอบรมจากหน่วยงานของรัฐสถาบันการศึกษา รวมทั้งองค์กรเอกชน เพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีความ สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และสืบสานภูมิ

ปัญญาผ้าทอไทยทรงดำและสามารถพัฒนา เศรษฐกิจชุมชนไทยทรงดำ

3. ควรมีการเชื่อมโยงและสร้างเครือข่าย ชาวไทยทรงดำทั้งในประเทศและต่างประเทศเป็น พลังแห่งการฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบทอดภูมิปัญญา ผ้าทอไทยทรงดำและเชื่อมการติดต่อสัมพันธ์ทาง วัฒนธรรมเครือข่าย ก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ด้วยความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ไทย ทรงดำ

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยกระบวนการสืบทอดภูมิ ปัญญาผ้าทอของชาวไทยทรงดำในประเทศและ ต่างประเทศ

2. ควรมีการวิจัยพัฒนารูปแบบการจัดการ ความรู้ (KM) ในการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญา ผ้าทอไทยทรงดำ

3. ควรมีการวิจัยพัฒนารูปแบบการจัดการ ผ้าทอไทยทรงดำ เพื่อการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์ ใหม่ๆจากผ้าทอไทยทรงดำ และมีการอนุรักษ์และ สืบทอดผ้าทอไทยทรงดำอย่างต่อเนื่อง

4. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ เพื่อเป็นช่องทางใน การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีและวิถีชีวิตของ ชาวไทยทรงดำอีกทั้งยังเป็นช่องทางการจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ไทยทรงดำอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- จิรวรรณ จันทลา และคณะ. (2554). การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ผ้าทอไทยทรงดำเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มตามแนวทางเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์. โครงการวิจัยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.
- ณัฐภักดิ์ เข้มวงศ์. (2555). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมเชิงพาณิชย์: กรณีศึกษาผ้าขาวม้าร้อยสีบ้านหนองขาว อำเภอบางม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. รายงานการวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.).
- บุญเสริม ดินตะสุวรรณ. (2545). ศึกษาผ้าและเครื่องนุ่งห่มของชาวไทยทรงดำ ตำบลหนองปรัง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สร้อยน้ำค้าง มงคล. (2552). การสืบทอดภูมิปัญญาผ้าทอไทยทรงดำอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2553). ทฤษฎีสังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมิตร ปิติพัฒน์. (2545). ศาสนาและความเชื่อไทดำในสิบสองจุไทย สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์
- Coote, J. and Anthong S. (1995). **Anthropology Art and Aestheries**. Clarendon Press: Oxford.